

Юдко Л. В.,
старший викладачка факультету теорії і практики перекладу
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
E-mail: yulud2010@meta.ua

КОНЦЕПТ «ТОЛЕРАНТНІСТЬ» У РОСІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ ЛІНГВОКУЛЬТУРАХ

У статті систематизовано підходи до дослідження концепту «толерантність»; проаналізовано етимологію і семантику лексеми-вербалізатора концепту в російській та українській лінгвокультурах, встановлено спільні й відмінні компоненти значень, визначено ціннісний складник концепту «толерантність» для лінгвокультур, що досліджуються.

Ключові слова: концепт «толерантність», етимологічний аналіз, семантичний аналіз, лакунарність, ефект викривленої комунікації.

Постановка проблеми. В умовах глобальних комунікацій концепт «толерантність» набуває міжнародного статусу й отримує всебічне осмислення, зокрема на перетині лінгвістики та інших гуманітарних наук – лінгвікультурології, лінгвофілософії, лінгвопрагматики і лінгвокогнітології.

Наявність концепту «толерантність» у концептуальній картині світу людини є свідченням її моральності, що полягає в ціннісній ментальній настанові на терпимість до поглядів, переконань і форм поведінки іншої людини, що й зумовлює **актуальність** теми дослідження.

Мета статті – встановити ціннісний складник концепту «толерантність» російської та української лінгвокультур. **Завдання** статті – 1) проаналізувати та систематизувати сучасні наукові підходи в дослідженні концепту «толерантність»; 2) на основі аналізу лексикографічних джерел та наукових дискурсів визначити роль концепту *толерантність* у дискурсивних національних практиках.

Виклад основного матеріалу. Міждисциплінарна лінгвістична парадигма дослідження концепту *толерантність* надзвичайно багата й різновекторна. Проте можна виокремити різні підходи в сучасних дослідженнях концепту «толерантність».

Лінгвокультурний та лінгвофілософський підходи (Є. Бистрицький, І. Вєпрева, С. Йосипенко, В. Костомаров, О. Перцев, С. Тер-Мінасова, М. Хомяков, О. Шмельов та ін.) до концепту «толерантність» тісно пов'язані, оскільки саме в їхніх межах аналізуються плюралізм цінностей, лінгвокультурні суперечності сучасних комунікативних практик.

Спільні риси лінгвокультурної історії концепту «толерантність» можна простежити крізь призму таких подій:

1. Концепт «толерантність» як підґрунтя розмежування релігійного й політичного дискурсів. «Поворотною точкою розмежування політики та релігії для західного християнства стає принцип Аугсбурзького миру (1555), який визначає правові підстави поєднання політики та релігії: *eius regio, cuius religio*. Отже, проблема толерантності, тобто співіснування різних конфесій, постає у двох площинах – політичній та світоглядній» [12, с. 172]. У релігійному дискурсі концепт «толерантність» розуміється як установка на діалог між релігіями, конфесіями. Часто в релігійних текстах використовується вислів «екуменічний рух» (екумена (дав.-гр.*οἰκουμένη*, від слова дав.-гр.*οἰκέω*, «населюю, проживаю») – освоєна людством частина світу – «Всесвіт») для вказівки на подолання відгородженості від усього іншого світу, відкритість усім іншим християнським громадам.

2. Концепт «толерантність» як результат становлення системи цінностей модерної культури. Є. Бистрицький, констатує кризу класичного та модерного підходів до проблеми толерантності, робить висновок про те, що в сучасних умовах толерантність означає можливість знаходження в ситуації паралельного існування з усім інакшим [1]. Ось чому міжнаціональні й етнокультурні зіткнення в пострадянських країнах слід розглядати, на його думку, глибше – як конфлікти культурних

світів життя, різних способів буття людей. Розв'язання конфліктів культур потребує нетрадиційних методів та сучасного розуміння сутності конфлікту [1].

3. Концепт «толерантність» як символ свободи вибору. Осмислення власної поведінки й себе як суб'єкта комунікації та діяльності дає змогу людині робити вибір у характері своєї життєдіяльності. Передумовою осмислення толерантності, на думку Ю. Іщенка, є усвідомлення цінності свідомості особистості в актах її діяльності та спілкування, які пов'язані з «вирішенням протиріч, що виникають у внутрішньому світі людини як наслідок зіткнень ціннісних орієнтацій та мотивів діяльності та виступають для суб'єкта як боротьба різних Я» [10, с. 48].

4. Співвідношення концептів «толерантність / терпимість». «Терпимість включає в себе, перш за все, оцінку ситуації з моральної точки зору (в найзагальнішому вигляді – як добро / зло, добре / погано). Якщо ситуація оцінюється негативно, виникає проблема вибору моделі поведінки по відношенню до неї – боротися або проявляти терпимість» [25]. На думку Ю. Іщенка, проблема толерантності в перехідні історичні етапи виступає, по суті, проблемою терпимості [10].

5. Мовні історичні особистості крізь призму концепту «толерантність». Цей аспект дозволяє дослідити становлення концепту толерантність в ЛК різних націй. Концепт «толерантність» стає когнітивно-прагматичним орієнтиром у діяльності таких історичних осіб, як М. Ломоносов – у Росії, М. Грушевський, П. Могила, М. Мотоніс, Г. Сковорода, Т. Шевченко – в Україні. Так, С. Йосипенко підкреслює провідну роль творчості Петра Могили, що «є чудовим прикладом того, як у межах підготовки проектів та умов об'єднання християнських конфесій здійснювалась розробка інтелектуальних передумов становлення модерного концепту толерантності» [12, с. 172].

Соціолінгвістичний підхід (В. Гольдин, С. Данилов, Л. Крисін, Е. Харченко та ін.) спрямований на вивчення зумовленості семантичних складників концепту соціальними умовами й перетвореннями. Лінгвісти відзначають [21, 19, 4 та ін.], що толерантність – це феномен, який діє на рівні стосунків людей і лише через ці стосунки стає суспільним явищем.

Предметом соціолінгвістичного дослідження стають питання розв'язання соціальної напруги, зокрема формування культури толерантності і суспільстві, та пошуків нової ідеології, яка здатна об'єднати все суспільство з його розмаїттям, спроби втілення толерантності в різних галузях суспільного життя, де вона необхідна. «З одного боку, вона полягає у визначенні можливості та виборі стратегії врегулювання виникаючих зіткнень між ціннісними орієнтаціями різних соціальних груп; з іншого – в узгодженні вербального твердження моральності з певним варіантом вибору стратегії поведінки суб'єктів, яке здійснює мораль» [22]. Соціолінгвістичний підхід спирається на ідею природної потреби людини в контактах з іншими людьми, у спілкуванні та взаємодії. Толерантне спілкування характеризується ознаками діалогу, що передбачає рівність позицій тих, хто в ньому бере участь. Учасники діалогу мають право на вираження власної індивідуальності та на сприйняття індивідуальності іншого.

Когнітивно-прагматичний підхід (М. Голев, Й. Стернін, К. Шиліхіна, О. Швачко, Ю. Щербініна, Ю. Южакова) вивчає концепт «толерантність» як ментальну одиницю концептуальної картини світу нації, що зумовлює відповідні комунікативні дії, спрямовані на досягнення рівноправного співіснування ідей, особистостей, спільнот, націй, держав. У цій парадигмі актуалізуються три семантичні складники концепту «толерантність»: *толерантність* як стартова позиція на шляху до досягнення гуманного співіснування; *толерантність* як важлива умова знаходження компромісів та подолання конфліктів; *толерантність* як альтернатива агресії. Вивчення концепту *толерантність* гуманного співіснування передбачає визначення маркерів позитивної групової ідентичності як когнітивного підґрунтя для поваги інших груп та вираження готовності обміну ідеями, установками й участі в спільній діяльності, при цьому тільки позитивна групова ідентичність може привести до толерантності; разом з тим, загроза позитивній груповій ідентичності веде до нетерпимості та етноцентризму.

Міждисциплінарна лінгвістична парадигма дослідження концепту «толерантність» доповнюється останнім часом новим підходом – екологічно-фонетичним (С. Вершинін, Т. Романова,

Й. Стернін, Г. Хазагеров, Б. Шарифуллін, К. Шиліхіна), який зосереджується на вивченні принципів шуму та тиші з лінгвополітологічної й лінгвосоціологічної точок зору. Цей підхід спрямовано на характеристику сучасного суспільства як простору взаємодії двох культурних принципів – тиші і шуму. «Феномени соціальної взаємодії на мікро- та макрорівні слід характеризувати із урахуванням їхніх аудіохарактеристик та внести корективи в традиційні соціологічні й політологічні уявлення. Чи можна уявити характеристику таких ключових понять, як «соціальна дія», «соціологізація», «соціальний рух», «соціальний конфлікт» і т. ін. поза їх звуковим проявом?» [3]. Підґрунтям для таких досліджень вважається «стихійність та непередбачуваність індивідуального й групового шуму, велика кількість нових звукокомплексів», які можуть трактуватися як свідчення зростання ступеня свободи. Тиша втрачає свої ідеологічні характеристики, «потенційний ресурс становлення інакшості» [3], перетворюючись переважно на соціально-культурний феномен.

Вважаємо, що в сучасній дискурсивній практиці особливу актуальність набуває акцентуація концепту «толерантність» як засобу досягнення миру і попередження конфліктів.

Концепт «толерантність» представлений і в російській, і в українській лінгвокультурах, але особливості його інтегрування в концептуальні картини світу націй має свою специфіку.

Етимологія російської лексеми *толерантность* пов'язується з латинською *tolerantia* – «терпіння, терпимість», пов'язане з багатозначним дієсловом *tolerare* з тим же значенням, що й у сучасній російській мові, – «витримувати, зносити, переносити». Посилання на те, що російська лексема походить від французької *tolérant* знаходимо в «Словаре современного русского литературного языка» під редакцією Н. Герасимовой [38, с. 538]. Лексема *толерантність* тлумачиться як «застар. терпимість, поблажливе ставлення до когось, чогось. **Толерантний** – застар. поблажливий, терпимий. **Толерантно, прислівн. Толеруватизастар.** – виявляти толерантність по відношенню до когось, чогось».

«Етимологічний словник української мови» пояснює походження слова *толерантний* таким чином: «терпимий до чужих думок і вірувань», *толєрувати* – «виявляти терпимість» – запозичення із західноєвропейських мов нім., англ. *tolerant*, франц. *tolérant* від лат. *tolerans, -ntis* – «терплячий», дієприкметник від слова *tolerāre* – «витримувати, зносити, терпіти», пов'язаного з *tollo, tollere* – «піднімати, здіймати, прибирати» [31, с. 593].

Згідно з принципами когнітивної лінгвістики, під час взаємодії різних лінгвокультур запозичуються не лише одиниці лексичної системи мови, а ще й відбувається обмін системами категоризації світу, когнітивними просторами, когнітивними базами [14, с. 33]. Таким чином, виникає взаємодія не просто носіїв різних мов, а й «представників різних мовних, концептуальних, наукових картин світу» [8]. Запозичені концепти сприяють «заповненню концептуальної лакуни», що проявляється в процесі міжкультурної комунікації під час розбіжностей лінгвокультурного досвіду (взаємодіючих етносів) [17, с. 7]. Успішність запозичення залежить «від ступеню чужорідності інокультурного феномена, присутності схожих концептів у лінгвокультурі, що запозичує цей концепт, ступеню змістовної чи структурної складності концепту» [17, с. 8]. Семантика лексеми *толерантність* модифікувалася в кожній із досліджуваних мов відповідно до концептуальних картин світу націй та соціолінгвістичної ситуації, що підтверджують сучасні словники.

ТОЛЕРАНТНІСТЬ (рос. **ТОЛЕРАНТНОСТЬ**). від франц. *tolérant*. Здатність та вміння терпіти щось чуже, миритися з чужою думкою чи характером. *Толєрувати* (застар.) – виявляти толерантність по відношенню до когось, чогось [41, с. 1026].

ТОЛЕРАНТНІСТЬ (рос. **ТОЛЕРАНТНОСТЬ**) – 1. Імунологічний стан організму, під час якого він не здатний синтезувати антитіла у відповідь на введення певного антигена при збереженні імунної реактивності до інших антигенів. Проблема толерантності має значення при пересадці органів і тканин. 2. Здатність організму переносити несприятливий вплив того чи іншого фактора середовища... Стійкість по відношенню до несприятливих емоційних факторів. 3. Відсутність чи послаблення реакції на якийсь несприятливий фактор в результаті зниження чутливості до його дії. 4. Звикання організму до дії якогось агента (наприклад, хімічної речовини) так, що доза введеної

речовини не призводить до бажаного ефекту і її доводиться підвищувати. 5. Відсутність чи послаблення реагування на якийсь несприятливий фактор в результаті зниження чутливості до його дії. Наприклад, Т. до тривоги проявляється підвищенням порогу емоційного реагування на загрозову ситуацію, а зовні – у витримці, здатності довгий час зносити несприятливий вплив без зниження адаптивних можливостей. 6. Обов'язкова вимога у відносинах всіх активних учасників суспільного життя, які усвідомлюють необхідність впорядкованих цивілізованих відносин як всередині держави, так і між державами [28].

ТОЛЕРАНТНИЙ (рос. **ТОЛЕРАНТНЫЙ**). «толерантний, -ая, -ое, -тен, -тна» [фр. tolérant < лат. tolerāns (tolerantis) той, який щось терпляче переносить]. – 1. Терпимий до когось, чогось, поблажливий до когось, чогось. 2. *біол., мед.* Про організм тварини чи людини: з повною чи частковою відсутністю імунної реактивності, із втратою здатності до вироблення антитіл. Толерантність – властивість толерантного (в 1-му і 2-му знач.) [34].

ТОЛЕРАНТНІСТЬ (укр.) – (книжн.) Властивість за значенням *толерантний*. *Страх, як вони [редактори] грають такими словами, як «толерантність», «моральна тиранія», «патріотизм», «українство» і т. п., обертають їх на всі боки, як самі хочуть* (Леся Українка, V, 1956, с. 139); *Спочатку він [шляхтич Левандовський] закликає панів до толерантності, стриманості, бо терпіння пригнобленого народу не безмежне* (Радянське літературознавство. – 1971. – № 3. – С. 37)» [27].

ТОЛЕРАНТНІСТЬ (укр.) – поблажливе, терпиме ставлення до чийхось думок, поглядів, вірувань тощо [29, с. 436].

ТОЛЕРАНТНІСТЬ (укр.) ж. (лат. – *терплячий*) 1. Терпимість до чужих думок і вірувань. 2. Т. імунологічна – специфічний стан організму, при якому втрачається здатність виробляти антитіла у відповідь на введення певного антигена [39].

ТОЛЕРАНТНІСТЬ –1. Властивість за знач. толерантний || фарм. Здатність переносити великі дози отрут або ліків без шкоди для організму. Імунологічна толерантність – це специфічний стан організму, за якого втрачається здатність виробляти антитіла у відповідь на введення певного антигена. 2. *мат.* В теорії множин – відношення на множині, що задовольняє властивостям рефлексивності й симетричності; транзитивність не обов'язкова [47].

ТОЛЕРАНТНИЙ (укр.) – не ворожий до чужої віри [30, с. 98].

ТОЛЕРАНТНИЙ (укр.) (книжн.) – поблажливий, терпимий до чийхось думок, поглядів, вірувань тощо); *толерувати* (заст., книжн.) – виявляти толерантність, терпіти (Фр., VI, 1951, 420) [40, с. 179].

Аналіз лексикографічних джерел дозволив визначити спільні для досліджуваних лінгвокультур характеристики лексеми-вербалізатора *толерантність*: 1) першоджерелом лексеми *толерантність* у досліджуваних лінгвокультурах вважається латинська мова (*tolerāre* – «витримувати», «зносити», «терпіти»); 2) у досліджуваних мовах у лексемі *толерантність* наявні семи «поблажливе, терпиме ставлення», «не вороже ставлення», «поблажливість», «здатність до опору», «готовність прийняти іншу поведінку та переконання», «здатність сприймати щось неприємне», «здатність миритися з чужою думкою», «здатність миритися з чужим характером», «уміння терпіти щось чуже», «поблажливе ставлення», «здатність людини», «відсутність реактивності», «зниження чутливості»; 3) у досліджуваних ЛК наявна опозиція *свій – чужий*, що реалізується у семах «терпимість до чужих думок», «не ворожий до чужої віри»; 4) сема «ставлення» передбачає суб'єктно-об'єктні відношення; 5) лексема *толерантність* у другій половині ХХ століття набула статусу терміну у медичному, психологічному, технічному, математичному та біологічному дискурсі.

Тим не менше, позиція концепту «толерантність» у російській лінгвокультурі не визначена у повному обсязі. Дослідники одностайні в думці, що цей концепт не є природно притаманним російській концептуальній картині світу [16; 19]. «Ідея толерантності ніколи не була популярною в Росії і фактично ототожнювалася з християнськими заповідями полюбити ближнього свого, не противитися злу, нести свій хрест» [16]. Найближчими до поняття *толерантність* у російській мові вважаються поняття *терпимість* (відношення) та *ненасильство* (діяльність) [16].

Концептуальне поле толерантності почало формуватися в Росії в останнє десятиліття ХХ сторіччя, коли змінилися «соціальна структура суспільства, принципи взаємодії його членів, роль ЗМІ і в якійсь мірі менталітет народу» [16]. Саме в цей період у Росії актуалізуються лінгвістичні пошуки з проблем толерантності [11, 15, 20, 23]. «Нове слово накладається на російську лексичну систему, ототожнюючись, часто неправомірно, з близькими поняттями і збагачуючись усіма небажаними, часом негативними конотаціями, залежними від соціокультурного контексту. Поява концепту «толерантність» відображає зміну культурно значущих орієнтирів у сучасному суспільстві» [20]. Зараз спостерігається деконцептуалізація концепту «толерантність» у російській лінгвокультурі, що зумовлено соціально-політичними причинами. Перехід від концепту «толерантності» до концепту *забезпечення державної безпеки як прояв агресії* набуває певних обґрунтувань у російському лінгвістичному дискурсі. «Конфесійна, етнічна, та ідеологічна неоднорідність, а також мікрополітичні аспекти дискурсу безпеки створювали ефект викривленої комунікації, який посилювався орієнтацією на ідеологічний плюралізм і соціокультурні диференціації» [24, с. 55]. Концепти «толерантність», «демократизація» набувають негативної конотації в наукових розвідках російських учених. «Специфіка теперішнього стану національної безпеки Росії полягає в тому, що загрози життєво важливим інтересам особистості, держави, суспільства виходять як із середини країни, так і ззовні. Внутрішні деструктивні сили представляють не меншу небезпеку, ніж зовнішні. Їхні корені беруть початок у періоді «перебудови», т. з. «демократизації» нашої країни» [24, с. 52–57].

Як базовий для української лінгвокультури концепт «толерантність» виділяли багато науковців (Г. Ващенко, С. Дацюк, Д. Донцов, І. Кресіна, М. Степико, Я. Ярема), зазначаючи, що він пов'язаний з іншими концептами, які мають першочергове значення для українців – «миролюбність», «демократизм», «поблажливість». На думку Я. Яреми, українська толерантність різнобічна як здатність «розуміти іншу природу, іншу людину, інший народ – розуміти, що у кожного може бути свій шлях» [Цит. за: 13, с. 198].

Г. Ващенко наголошував, що стриманість є типовою рисою українського характеру в мирні часи [2, с. 19]. Д. Донцов, навпаки, вважав гуманність і толерантність слабкістю української нації. Дослідник зазначав, що саме «толерація та миролюбність українців не сприяли готовності української інтелігенції до боротьби за самостійність України наприкінці 19 – початку 20 століття» [7]. М. Степико зазначає, що почуття справедливості та співчуття можна вважати генетичними рисами українського народу. «Саме українська неагресивність породила одну з найгуманніших людських рис, якою можуть пишатися українці, – це толерантність, терпіння, дружелюбність до ближнього, до сусіда і просто чужого. Кидаючи зерно в землю, селянин говорить: «Уроди, Боже, на трудящого, на лінивого, на старця, на злодія і на будь-яку долю!» [18, с. 201].

С. Дацюк бачить у толерантності установку українського суспільства на майбутнє. «Українці більш толерантні, ніж багато хто з європейців. Тих же британців, наприклад, – у ставленні до емігрантів, будь-якого інакомислення. Європейські цінності в чистому вигляді – це і наші цінності. Ми терпимі до інших кольорів шкіри, релігій, поглядів. Нетолерантних в Україні немає» [6].

Отже, у досліджуваних ЛК концепт «толерантність» має специфічні особливості позиціонування. У російській лінгвокультурі він довгий час залишався лакунарним, оскільки поняття толерантності було не релевантним для російської концептуальної свідомості. В українській лінгвокультурі лакунарним залишалося іменування якості – *толерантність*, тоді як її риси історично були притаманні українській нації.

Відсутність концепту «толерантність» у дискурсах сучасного суспільства порушує базові принципи його соціально-комунікативної організації: підриває принципи демократії, призводить до порушення індивідуальних і колективних прав людини. Натомість високий рівень толерантності сприяє зміцненню демократичної державності, громадського суспільства, національної єдності. Таким чином, концепт «толерантність» набуває дискурсоутворювального статусу в сучасних особистісних та інституційних

комунікаціях. Перспективою подальших досліджень вбачаємо аналіз комунікативних особливостей толерантного / інтолерантного дискурсів на особистісному та інституційному рівнях.

Список використаної літератури

1. Бистрицький Є. Конфлікт культур і філософія толерантності / Є. Бистрицький // Демони миру та боги війни. Соціальні конфлікти посткомуністичної доби. – К. : Політична думка, 1997. – С. 147–168.
2. Ващенко Г. Сочинения / Г. Ващенко. – К. : Школьник-Фада ЛТД, 2003. – Т. 5: Болезни в области национальной памяти. – 367 с.
3. Вершинин С. Принцип шума или проблема звуковой толерантности / С. Вершинин // Дискурс-Пи = Discourse-P : [науч.-практ. альм.] [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://discourse-pm.ur.ru/avtor3/vershinin.php>
4. Гольдин В. Е. Толерантность как принцип культуры речи / В. Е. Гольдин // Философские и лингвокультурологические проблемы толерантности : сборник статей. – М. : ОЛМА ПРЕСС, 2005. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://bookinist.net/books/bookid-157447.html>
5. Грива О. А. Толерантність освіти як передумова толерантного суспільства / О. А. Грива // Мультиверсум : [філософський альманах]. – К. : Центр духовної культури, 2007. – № 66 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.filosof.com.ua/Jornel/M66/Multiversum_66.htm
6. Дацюк С. : «Нет смысла ориентироваться на Европу» / С. Дацюк [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://farwater.net/sotsium/terpenie-tolko-terpenie-dva-ekspertnyx-mneniya-o-tolerantnosti-v-ukraine>
7. Донцов Д. Сочинения / Д. Донцов. – М. : Кальвария, 2001. – Т. 1: Геополитические и идеологические труды. – 450 с.
8. Ефименко Т. Н. Роль иноязычной лексики в объективизации взаимодействия картин мира : автореф. дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.19. – теория языка / Т. Н. Ефименко. – М., 2009. – 19 с.
9. Жельвис В. И. Слово и дело : юридический аспект сквернословия / В. И. Жельвис // Юрислингвистика. – Барнаул : Изд-во Алт. ун-та, 2000. – С. 194–206.
10. Іщенко Ю. А. Толерантність як філософсько-світоглядна проблема / Ю. А. Іщенко // Філософська і соціалістична думка. – 1990. – № 4. – С. 44–55.
11. Йокояма О. Б. Когнитивная модель дискурса и русский порядок слов / О. Б. Йокояма. – М. : Языки славянской культуры, 2005. – 424 с.
12. Йосипенко С. Теолого-політична проблема в ранньомодерній духовній культурі. Стаття третя: толерантність та питання єдності Церков / С. Йосипенко // Мультиверсум. – 2006. – Вип. 59. – С. 170–179.
13. Кресина И. А. Украинское национальное сознание и современные политические процессы : этнополитический анализ / И. А. Кресина. – М. : Высшая школа, 1998. – 398 с.
14. Кубрякова Е. С. Язык и культура: факты и ценности / Е. С. Кубрякова, Т. Е. Янко – М. : Языки славян. культуры, 2001. – 595 с.
15. Купина Н. А. Философские и лингвокультурологические проблемы толерантности : коллективная монография / Н. А. Купина, М. Б. Хомяков. – М. : ОЛМА-ПРЕСС, 2005. – 542 с.
16. Михайлова О. А. Толерантность и терпимость : взгляд лингвиста / О. А. Михайлова // Философские и лингвокультурологические проблемы толерантности : сборник статей. – М. : ОЛМА-ПРЕСС, 2005. – С. 235–241.
17. Новикова Т. Б. Заміштованіє лінгвокультурних концептів (на матеріалі англійського і російського мов) : дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.19. – теорія мови / Т. Б. Новикова. – Волгоград, 2005. – 210 с.
18. Степико М. Т. Бытие этноса: истоки, современность, перспективы (философско-методологический анализ). – М. : Об-во «Знание», КОО, 1998. – 201 с..
19. Стернин И. А. Толерантность и коммуникация / И. А. Стернин // Философские и лингвокультурологические проблемы толерантности : коллективная монография. – М. : ОЛМА-ПРЕСС, 2005. – С. 436–490.
20. Стернин И. А., Шилихина К. М. Коммуникативные аспекты толерантности / И. А. Стернин, К. М. Шилихина. – Воронеж, 2001. – 124 с.
21. Тер-Минасова С. Г. Язык и межкультурная коммуникация : учеб. пособие / С. Г. Тер-Минасова. – М. : Слово/Slovo, 2000. – 624 с.
22. Швачко О. В. Толерантність як психолого-соціальний феномен / О. В. Швачко // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2001. – № 2. – С. 154–170.
23. Шмелев А. Д. Терпимость в русской языковой картине мира / А. Д. Шмелев // Философские и лингвокультурологические проблемы толерантности : коллектив. моногр. : [сб. ст.]. – М. : ОЛМА-ПРЕСС, 2005. – С. 111–124.
24. Юрченко И. В., Дискурс безопасности и защиты национально-государственных интересов России в условиях вызовов информационной войны и политики североатлантического глобализма / И. В. Юрченко, Р. А. Фахтуллина // Дискурс-Пи. – 2014. – №2–3. – С. 52–57.
25. Ямшанова В. А. Толерантность без терпимости? (Русско-немецкие параллели) / В. А. Ямшанова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cyberleninka.ru/article/n/tolerantnost-bez-terpimosti-russko-nemetskie-paralleli>

26. Zarka Y. C. La tolerance ou comment coexister : anciens et nouveaux enjeux / Y. C. Zarka, F. Lessay, J. Rogers // Les fondements philosophiques de la tolerance en France et en Angleterre au XVII siecle. – Paris, 2002. – Т. I. Etudes. – 348 с.

Список лексикографічних джерел

27. Академічний тлумачний словник (1970–1980) : [в 11 т.] 1979. – Т. 10. – 779 с.
28. Большая советская энциклопедия : в 30 т. – М. : Советская энциклопедия, 1969–1978. –Т. 42. – 987 с.
29. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) // [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – К.; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. – 1467 с.
30. Доманіцький В. Словарик. Пояснення чужих та не дуже зрозумілих слів / В. Доманіцький. – К. : Друкарня С. А. Борисова, 1906. – 118 с.
31. Етимологічний словник української мови / Р. В. Болдирев, В. Т. Коломієць, Т. Б. Лукінова. – К. : Словники України, 2006. – Т. 5. – 698 с.
32. Комлев Н. Г. Словарь иностранных слов. / Н. Г. Комлев. – М. : ЭКСМО-Пресс, 2000. – 1055 с.
33. Краткий психологический словарь / Л. А. Карпенко, А. В. Петровский, М. Г. Ярошевский. – Ростов-н/Д. : ФЕНИКС, 1998. – 431 с.
34. Крысин Л. П. Толковый словарь иноязычных слов / Л. П. Крысин. – М. : Эксмо, 2008. – 944 с. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://slovari.yandex.ru>.
35. Малый энциклопедический словарь Брокгауза и Ефрона в современной орфографии [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://slovari.yandex.ru>.
36. Политическая энциклопедия / [под ред. И. М. Бусыгиной]. – М. : Вече, 1999. – 351 с.
37. Российская социологическая энциклопедия / [под общ. ред. Г. В. Осипова]. – М., 1999. – 666 с.
38. Словарь современного русского литературного языка / Н. Г. Герасимова, Н. П. Рычкова. – Л. : Изд. Академии наук СССР, 1963. – Т. 15. – 816 с.
39. Словник іншомовних слів / [за ред. О. С. Мельничука]. – К. : Українська радянська енциклопедія, 1974. – 776 с.
40. Словник української мови / [ред. Л. К. Артем'єва, М. М. Друченко, І. І. Маркевич]. – К. : Наукова думка, 1979. – Т. 10. – 298 с.
41. Ушаков Д. Н. Толковый словарь современного русского языка / Д. Н. Ушаков. – М. : Альта-Пресс, 2005. – 1216 с.
42. Фасмер М. Этимологический словарь русского языка : [в 4 т.] / М. Фасмер. – М. : Астрель; АСТ, 2007. – Т. 1. – 588 с.

Юдко Л. В. Концепт «толерантность» в русской и украинской лингвокультурах.

Аннотация

В статье систематизированы подходы в исследовании концепта «толерантность»; проанализирована этимология и семантика лексемы-вербализатора концепта в русской и украинской лингвокультуре. Установлены общие и отличительные компоненты значений, определено ценностную составляющую концепта «толерантность» для каждой исследуемой лингвокультуры.

Ключевые слова: *концепт «толерантность», этимологический анализ, семантический анализ, лакунарность, эффект искаженной коммуникации.*

Yudko I. V. The concept «tolerance» for russian and ukrainian linguistic cultures.

Summary

The timeliness of the proposed research is determined by the study of value-conscious characteristics of the concept «tolerance» as a part of the socio-cultural gestalt which defines a constructive vector in the multi-ethnic communication space.

The purpose of the article is to determine the value-conscious component of the concept «tolerance» for Russian and Ukrainian linguistic cultures. The tasks of the article are: 1) to analyze and systematize modern scientific approaches to the study of the concept «tolerance»; 2) to define the role of the concept «tolerance» in national discourse practices by analyzing lexicographical sources and scientific discourses.

The subject of the article is the concept «tolerance» in the modern scientific paradigm and communicative space of Ukraine and Russia; the target of research is the ways of foregrounding of the concept «tolerance» in Russian and Ukrainian linguistic cultures.

In the article, approaches to the study of the concept «tolerance» have been systematized; the etymology and semantics of the lexeme-verbalizer of the concept in Russian and Ukrainian linguistic cultures has been analyzed; common and distinctive components of meanings are established; the value-conscious component of the concept «tolerance» for each linguistic culture in question has been defined.

Key words: *concept «tolerance», etymological analysis, semantic analysis, lacuna, effect of distorted communication.*